

نقش جریانات فضایی در فرایند خوش روستایی

(مطالعه موردی: ناحیه سلیمان آباد)

دکتر حسن افراخته^۱ - نویسنده مسئول

دکتر فرهاد عزیزپور^۲

محمد رمضان جورنیان^۳

The Impact of spatial flows on rural sprawl process (Case study: Solaiman Abad Region)

دریافت: ۱۳۹۱/۹/۵

پذیرش: ۱۳۹۱/۱۲/۱۵

Received: 25/Nov/2012

Hasan Afrakhteh^۱

Farhad Azizpour^۲

Accepted: 5/Mar/2013

Mohammad Ramazan Jornbyan^۳

Abstract

Cities and villages are considered as two main components of geographical foundation of any area which have special relations based on their socio-economic and spatial characteristics. Rural-urban linkages are the results of interactions between rural settlements and urban centers of a region. These linkages are created due to the different flows of people, goods, information, technology, and innovation between urban and rural areas which in turn create many socio-economic and cultural changes in rural environments. The aim of the present study is to identify the internal and external spatial flows of rural settlements and their role and effects on the formation and expansion of the rural sprawl processes. The study area is Solaiman Abad located in rural division (Dehestan) of Golijan in Tonekabon County. Required data were collected through documentary and the field study by completing questionnaire and doing interview with rural household heads, rural council members, and rural managers. For data analysis, some software and methods are applied including: GIS, SPSS, descriptive statistics and statistical test (linear regression). The results show that two dominant spatial flows in the study area are population flows and capital flows which cause the spatial-physical changes of the region. Some factors such as unplanned expansion of cities, changes occurred in settlement textures, expansion of industrial and service units and increasing housing construction have caused the rural sprawl and have led to destroying fertile agricultural lands of the region.

Keywords: Spatial Flows; Flow of people; Flow of Capital; Rural Sprawl; Solaiman Abad Region.

چکیده

شهرها و روستاهای به عنوان مرکز اصلی تجمع انسان‌ها و شکل دهنده اصلی بینان‌های جغرافیایی یک ناحیه می‌باشد که دارای روابط خاص با تکیه بر ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی و فضایی با یکدیگر هستند. پیوندهای روستایی - شهری پدیدهای حاصل از تعامل دوسویه سکونتگاه‌های روستایی و کانون‌های شهری در عرصه منطقه‌ای است که به سبب جریان‌های مختلف از جمله جریان افراد، کالاهای اطلاعات، فناوری، نوآوری و مانند آن پدید می‌آید. این گونه جریان‌ها منشأ دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محیط‌های روستایی می‌باشد.

هدف این تحقیق بررسی جریانات فضایی درونی و بیرونی سکونتگاه‌های روستایی و نقش و اثر گذاری آنها بر شکل‌گیری و گسترش فرایند خوش روستایی می‌باشد. ناحیه مورد مطالعه تحقیق را ناحیه سلیمان آباد، در دهستان گلیجان از شهرستان تنکابن تشکیل می‌دهد. داده‌های مورد نیاز از طریق بررسی میدانی، تکمیل پرسشنامه خانوار، شورا و دهیاری در روستاهای مورد مطالعه و برخی استاد بدست آمده است. داده‌های جمع‌آوری از طریق نرم‌افزار Gis, Spss, آمار توصیفی و آزمون آماری (رگرسیون خطی) تجزیه و تحلیل شده است. نتیجه نشان می‌دهد که جریان جمعیت و جریان سرمایه دو جریان غالب فضایی ناحیه بوده که سبب تحولات فضایی، کالبدی در ناحیه شده است. گسترش فیزیکی کالبدی لجام‌گسیخته و تغییرات بافت سکونتگاهی، گسترش واحدهای خدماتی - کارگاهی، افزایش ساخت و ساز در بخش مسکن موجب پدیده خوش روستایی شده که تخریب زمین‌های زراعی و با غیر را در پی داشته است.

کلیدواژه‌گان: جریانات فضایی؛ جریان سرمایه؛ جریان جمعیت؛ خوش روستایی؛ ناحیه سلیمان آباد.

- Professor of Geography and rural Planning, Kharazmi University
eMail: afrakhteh@tmu.ac.ir
- Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Kharazmi University
- MA Geography and Rural Planning, Kharazmi University

۱. استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

پست الکترونیک: eMail: afrakhteh@tmu.ac.ir

۲. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

جریانات در همه عرصه‌ها صرفاً ماهیتی روستایی - شهری نداشته بلکه در ساختار شبکه‌ای دارای ماهیت روستا به روستا نیز است. بدین معنی که برخی از سکونتگاه‌های روستایی براساس نقش‌هایی (اجتماعی-اقتصادی و ...) که دارند از تعاملات عملکردی بر مبنای جریاناتی نظری سرمایه، مواد اولیه، کالا، مردم و ابداعات و نوآوری با یکدیگر می‌باشند. این تعاملات متأثر از بسترهاي نظام اسکان و نظام اجتماعی - اقتصادي غالباً زمینه‌های تحولی مثبت را فراهم می‌سازند. ولی در برخی از مواقع به جهت عدم وجود یکی از اجزای نظام‌های باز گفته و یا ضعف در این‌جا مناسب نقشان زمینه‌های شکل‌گیری پدیده‌های غیر متعارف نظری خوش روستایی را فراهم می‌سازند. در گستره‌های فضایی کشور ایران، این پدیده اگر چه در مقایسه با پدیده خوش شهری از اهمیت کمتری برخوردار است. ولی، بعضاً در برخی از نواحی روستایی نظری ناحیه روستایی سلیمان‌آباد به جهت مکانیزم‌های اقتصاد بازار (نظام شبه سرمایه داری) نظری جریان سرمایه‌های شهری و روستایی و جریان جمعیت از نقاط روستایی و شهرهای پیرامونی، تقاضا را برای خرید زمین با هدف ایجاد واحدهای مسکونی و کارگاه‌های صنعتی - خدماتی افزایش داده است. این پدیده در کنار تقاضای روستاییان ساکن در ناحیه سلیمان‌آباد برای تغییر فعالیت از بخش کشاورزی به صنعت و بویژه مسکن و خدمات (متاثر از جریان سرمایه‌های شهری و روستایی) بسترهاي شکل‌گیری پدیده خوش روستایی را در این ناحیه سبب شده است. پیامد حاصل از این پدیده، نظام کاربری اراضی را شدیداً دچار تحول کرده و منجر به گسترش کالبدی لجام گشیخته روستا و بلعیدن اراضی باقی و زراعی شده است. به طوری که، این اراضی در بین نقاط روستایی ناحیه بویژه در حاشیه محور اصلی منجر به تولید فضاهای جدید شده است. فرایند پدیده خوش در این ناحیه به شدتی است که در آینده زمینه اتصال فیزیکی بافت کالبدی این روستاهای فراهم خواهد کرد.

هدف اصلی تحقیق شناسایی جریانات فضایی درونی و بیرونی سکونتگاه‌های روستایی و شناسایی نقش و اثر گذاری جریانات فضایی بر شکل‌گیری و گسترش فرایند خوش روستایی می‌باشد. بنابراین این فرضیه مورد بررسی قرار می‌گیرد که گسترش دامنه جریانات فضایی سکونتگاه‌های محدوده مورد مطالعه منجر به شکل‌گیری پدیده خوش روستایی شده است. شناخت ابعاد این پدیده دارای اهمیت است. زیرا، بنا بر اطلاعات موجود و بررسی‌های انجام گرفته مطالعه مشخصی در زمینه پدیده خوش روستایی در کشور صورت نگرفته است. این پدیده جدید که در برخی از مناطق روستایی کشور در حال گسترش است بستر ساز تغییرات محیطی، اجتماعی - اقتصادي و فرهنگی این گونه روستاهای

مقدمه و طرح مسئله

شهرها و روستاهای بعنوان مراکز اصلی تجمع انسان‌ها و شکل دهنده اصلی بینان‌های جغرافیایی یک ناحیه می‌باشند که دارای روابط خاص با تکیه بر ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی و فضایی با یکدیگر هستند. این کانون‌های سکونتگاهی در گذر تاریخ و به تبعیت از شرایط مکانی و زمانی آن ناحیه، شاهد دگرگونی اساسی در ساختار و کارکرد خود بوده‌اند. بدنبال، تغییر در فضای محیطی این‌گونه جوامع روابط و پیوندها و نوع مناسبات میان این دو عرصه جمعیتی دستخوش تحولات بنیادین گردیده است (شمس الدینی و همکاران، ۱۳۹۰، ۲). تغییرات مزبور در برخی موارد مبتنی بر روابط یک‌سویه و در برخی موارد دیگر مبتنی بر روابط دوسویه است که در چهارچوب پیوندهای روستایی - شهری معنا می‌یابد. پیوندهای روستایی - شهری پدیده‌ای حاصل از تعامل دوسویه سکونتگاه‌های روستایی و کانون‌های شهری در عرصه منطقه‌ای است که به سبب جریان‌های مختلف از جمله جریان افراد، کالاهای، اطلاعات، فناوری، نوآوری و مانند آن پدیده می‌آید. این گونه جریان‌ها در بستر دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جاری، بویژه در کشورهای در حال توسعه، با تنواع و تقویت اشتغال در محیط‌های روستایی همراه است (سعیدی، ۱۳۹۰، ۱۶۹). بر این مبنای پیوندهای روستایی - شهری را می‌توان از دو منظر یا دو سطح مورد بررسی قرار داد: (الف) پیوندهای در عرصه فضا (همچون جریان افراد، کالاهای، سرمایه، اطلاعات، فناوری و حتی مواد زاید) و (ب) تعامل در سطح بخش‌ها (تعامل بخشی)، شامل فعالیت‌های روستایی که در نواحی شهری به انجام می‌رسند یا فعالیت‌هایی که اغلب به عنوان فعالیت شهری طبقه‌بندی می‌شود (همچون صنعت و خدمات)، اما در نواحی روستایی جریان دارند (سعیدی، ۱۳۹۰، ۲۱۷). پیوند فضایی در قالب‌ها و چارچوب‌های متعددی سکونتگاه‌های روستایی را متأثر می‌کند بطوری که روند رشد و تحول پذیری سکونتگاه‌های روستایی وابسته به این جریان‌ها است. با گسترش این پیوندهای ساختارها و کارکردهای روستایی با رویه جدید دگرگون می‌شود. زیرا، نحوه و دامنه روابط موجود میان شهر و روستا به صورت‌های گوناگون بر شکل پذیری، رشد و توسعه سکونتگاه‌های روستایی و همچنین بر روابط درونی و بیرونی آنها اثر می‌گذارد (سعیدی، ۱۳۷۷، ۱۲۳). به عبارتی، پیوندهای طی فرایندهایی براساس کنش متقابل بین کانون‌های جمعیتی به گونه‌ای متعادل و پایدار شکل می‌گیرد و یا بر اثر کنش متقابل منفی گستالت می‌یابند. بر همین اساس جریان‌ها و پیوندهای بر حسب قدرت، شدت و جهت غالب حرکت در ساختار شبکه‌ای فضایی تعیین کننده سطح نسبی توسعه و بالندگی مراکز جمعیتی به شمار می‌آیند (تفی زاده، ۱۳۸۴، ۵). این

اثر فرایند خوش ۴۱ درصد کاهش یافته است. بر همین اساس، تراکم مسکن و پهن‌شدگی مسکن در مناطق روستایی و زمین‌های بکر به ۷۱ درصد رسیده است (Robinson et al, 2005, 51 – 72). قادرمزی در پایان‌نامه خود با عنوان «تحولات ساختاری - کارکردی روستاهای حريم» شهر سنتدج در فرآیند گسترش فضایی شهر (طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۵۵) به مطالعه پرداخته است. نتایج تحقیق ایشان نشان می‌دهد که شهر سنتدج طی سه دهه اخیر رشد شتابانی در افزایش جمعیت و همچنین در گسترش سطح داشته، به گونه‌ای که خوش پیوسته این شهر طی دوره مذکور هشت روستا را با تمام زمین‌های زراعی، با غی و مراتع پیرامون در بافت خود ادغام کرده است (قادرمزی، ۱۳۸۸، ۱۳۴۰-۱۲۰). سعیدی و حسینی اصل (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای با عنوان «ادغام کلانشهری سکونتگاه‌های روستایی با نگاهی به کلانشهر تهران و پیرامون» به بررسی نقش کلانشهر تهران بر روی سکونتگاه‌های پیرامون خود پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، الگوی متصرک فضایی کلانشهر تهران زمینه‌ساز دگردیسی بسیاری از روستاهای کوچک و بزرگ و پدیدار مجموعه‌ای بدقواره و بی‌هویت از سکونتگاه‌های پیرامونی شده است. از طرفی، روستاهای پیرامونی طی این فرایند دگرگونی با تغییرات همسان روبه رو نشده‌اند (سعیدی و حسینی حاصل، ۱۳۸۶، ۱۷-۸). سراج در مقاله «راهبرد امرار معاش به عنوان مفهومی از پیوندهای روستایی - شهری» نشان داده است که مزرعه‌های کوچک، توزیع نابرابر زمین در روستاهای موجب کاهش تولید و جریان محدود محصولات کشاورزی به شهرها شده است با این حال کمبود زمین منجر به تقویت پیوندهای روستایی - شهری از نظر جریان مردم (روستا به شهر) و فعالیت غیرکشاورزی شده است (Seraj, 2007, 3). این مقاله روی فرایند خوش روستایی به طور خاص متصرک شده است. از این نظر، این بررسی نیز سایر بررسی‌ها که پدیده خوش روستایی را در کنار خوش شهری بررسی کرده‌اند، متمایز می‌گردد.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی و به لحاظ ماهیت موضوع جز تحقیقات بنیادی - کاربردی است. جامعه آماری مورد نظر این تحقیق، ناحیه روستایی سلیمان‌آباد - شامل روستاهای عماریه، سیف محله، کشکو، جل آخوند محله، آخوند محله و سلیمان آباد - است که در دهستان گلیجان شهرستان تکابن قرار دارد (شکل ۱). با استفاده از روش تعیین حجم نمونه کوکران (حافظنا، ۱۳۸۰، ۱۱۴-۱۲۰)، از مجموع جامعه آماری

شده است. شناخت علمی عوامل شکل‌گیری این پدیده می‌تواند به کاهش تغییرات منفی کمک کرده و از بروز بحران‌های آینده در ابعاد زیست محیطی و اقتصادی - اجتماعی جلوگیری نماید.

پیشینه تحقیق

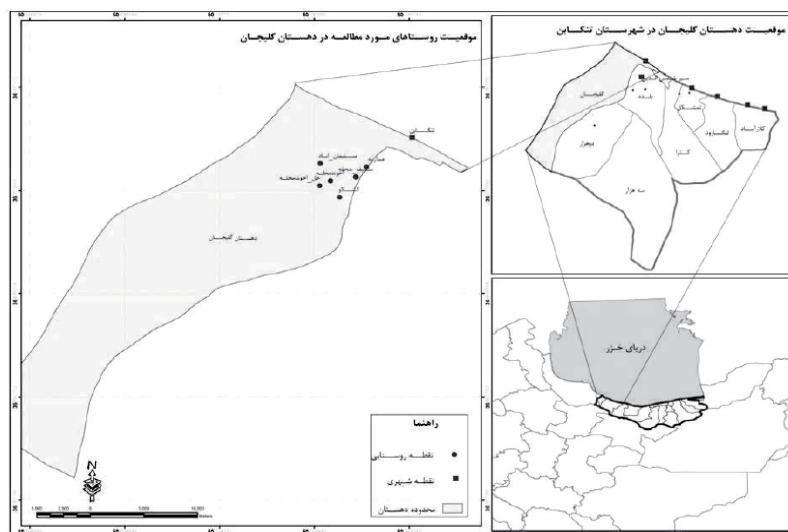
اگلاین در مقاله‌ای با عنوان "منطقه روستایی جدید: بررسی خوش روستایی"، خوش شهری را در برابر خوش روستایی قرار می‌دهد. او خوش روستایی را حاصل گسترش روستاهای خارج و به هم پیوستن آن با روستای بعدی تفسیر می‌کند. به اعتقاد وی الگوی جدیدی در منطقه روستایی در حال ظهور است که نیاز به درک و شناخت آن می‌باشد و لازم است که محدودیت‌ها و راههای جلوگیری از آن شناسایی شود (Eglin, 2010, 9). همچنین سوبالد در مطالعه‌ای با عنوان "تعريف و ترسیم خوش روستایی با استفاده از اداده‌های سرشماری ۱۹۹۰ - ۲۰۰۰ آمریکا"، مناطق مسکونی، کاربری‌های کم تراکم در خارج شهرها و شهرهای کوچک را شناسایی کرده است. نتایج تحقیق وی گویای این مطلب است که استفاده زمین، توسعه مسکونی پراکنده در خارج از حومه شهرها با تراکم پایین و هم چنین توسعه تجاری نواری شکل در خارج از امتداد جاده‌های شهری در سال حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد در حال رشد است (Theobald, 2003, 1-6). اوینگ و همکاران در تحقیقی با عنوان "سنجهش پراکندگی و تاثیرات آن"، پراکنده رویی را با ویژگی‌های شامل تراکم پایین در توسعه‌های مسکونی، جدایی مراکز کار و خرید، کمبود فعالیت‌ها در مراکز شهر و محدودیت در انتخاب مسیرهای سفر معرفی کرده‌اند. این ویژگی‌ها، در نهایت موجب انتخاب چهار عامل تراکم، کاربری‌های مختلط، مرکزیت و دسترسی شده است. سرانجام، از طریق متغیرها و عوامل تهیه شده، پراکنده روی در ۱۰۱ منطقه شهری در آمریکا اندازه‌گیری شده است (Ewing et al, 2008, 31). عنوان "فشار بر روی زمین و شاخص‌های خوش شهری"، نشان می‌دهد که پدیده خوش دارای اثرات و هزینه‌های بالای زیست محیطی و اجتماعی - اقتصادی است که به عنوان یک چالش بزرگ برای برنامه‌ریزی و مدیریت کاربری اراضی در قرن آینده محسوب می‌گردد (Hosse & Lathrop, 2003, 159 - 175). رابینسون و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان «۲۵ سال پراکندگی در منطقه سیاتل و افزایش مدیریت برای حفاظت از محیط زیست» نتیجه گرفته که سکونتگاه‌های خارج شهری و حومه شهری به یکدیگر متصل شده‌اند. این در حالی است که، زمین‌های سکونتگاه روستایی و زمین‌های بکر و قطعه قطعه شده زیستگاه‌های جنگلی بر

تبديل شده به دیگر کاربری‌ها (مسکونی - تجاری ...)، تغییر در کاربری اراضی منفصل از بافت روستاهای میزان گسترش روستا در سطح مورد سنجش قرار گرفته است.

مبانی نظری

پیوند های روستایی - شهری^۱ حاصل تعامل دوسویه سکونتگاه های روستایی و کانون های شهری در عرصه منطقه ای است. از لحاظ نظری تحقیق این گونه جریان ها در بستر دگرگونی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جاری، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، با تنوع و تقویت اشتغال در محیط های روستایی همراه است. بر این مبنای پیوند های روستایی - شهری را می توان از دو منظر، پیوند ها در عرصه فضا و تعامل در سطح بخش ها مورد بررسی قرار داد (سعیدی، ۱۳۹۰، ۲۱۶). این تحقیق روی پیوند های فضایی (جریان جمعیت و جریان سرمایه) و به عبارتی بروی جریانات فضایی تأکید و تمرکز دارد. خوش شهری^۲ و اصطلاح خوش^۳ از میانه ۱۹۴۰ وارد ادبیات کاربری اراضی شده است و بعنوان پیشوندی برای کلمه شهر به کار گرفته می شد (Engle, 2003:1) بر همین مبنای خوش شهری (پراکنش افقی) الگوی نسبتاً جدیدی در سکونتگاه های انسانی است که گرددم آمدن اتفاقی مساکن با تراکم و توسعه نواری شکل تجاري ایجاد شده و معلول کاربرد وسیع اتمیل است (Ewing, 1997, 107) برخی دیگر از پژوهشگران خوش شهری را عبارت از توسعه کم تراکم، پراکنده، تنک و جسته و گریخته شهری، توسعه ناپیوسته و گسترش به طرف عرصه های خارج از محدوده و نواحی کم تراکم شهری همراه با تسلط

(۱۸۷۹) خانوار نمونه ای برابر با ۲۴۵ خانوار مشخص شده است. توزیع تعداد نمونه ها در سطح روستاهای بر اساس نسبت برخورداری آنها از کل خانوار ناحیه بود. افراد نمونه در این تحقیق، به صورت تصادفی انتخاب گردیدند. داده های مورد نیاز برای تبیین خوش روستایی و جریانات فضایی از روش میدانی، فنون مشاهده و پرسشنامه استفاده شده است. با توجه به فرضیه تحقیق و بر مبنای تعریف عملیاتی مفاهیم اصلی (متغیر مستقل و وابسته) دو نوع پرسشنامه (پرسشنامه خانوار، پرسشنامه شورا/دھیاری) تهیه و تنظیم گردیده است. برای مطالعه میزان تغییر و افزایش ساخت و سازها به عنوان بخشی از تحولات کالبدی روستاهای از ابزار نقشه و عکس هوایی روستاهای مورد مطالعه استفاده شده است. روش های آماری نظیر آمار توصیفی و رگرسیون خطی برای تحلیل جریانات فضایی و تاثیر آن بر روی خوش روستایی مورد استفاده قرار گرفته است. برای تدوین شاخص جریان سرمایه متغیرهایی چون میزان سرمایه گذاری در بخش مسکن، میزان سرمایه گذاری در بخش کارگاهی، صنعتی، میزان سرمایه گذاری در بخش مغازه و خدمات، میزان سپرده گذاری، میزان درآمد خانوار، میزان پول حاصل از فروش زمین استفاده شده است. برای تأثیف شاخص های جریان جمعیت تغییر در تعداد جمعیت و خانوار، نرخ مهاجرت، میانگین نرخ رشد دوره ۱۳۹۰-۱۳۶۵، تعداد مهاجرین وارد شده از روستاهای اطراف، تعداد مهاجرین وارد شده از شهرهای اطراف و میزان جابجایی نیروی کار از روستاهای شهر به شهر بهره گرفته شده است. متغیر وابسته تحقیق خوش روستایی است. این متغیر توسط معیارها و شاخص هایی در ارتباط با جریانات فضایی نظیر وسعت اراضی زراعی و باغی روستاهای در سال های ۱۳۹۰- ۱۳۷۲، میزان اراضی

شکل (۱): نقشه موقعیت جغرافیایی محدود مورد مطالعه

1. Rural – Urban Linkage
2. Urban Sprawl
3. Sprawl

فائق آمد. از طرفی، این بحث در مورد نظریه‌های توسعه و برنامه‌ریزی‌هایی که در حوزه روابط شهر و روستا به مطالعه می‌پردازند حائز اهمیت است. مایک داگلاس اعتقاد دارد که این پارادایم بر موانع اصلی برنامه‌ریزی مانند تقسیم‌بندی برنامه‌ریزی به برنامه‌ریزی شهری و روستایی باید غلبه کند. زیرا در برنامه‌ریزی‌های غالب شهرها نسبت به حوزه پیرامون خود جدا در نظر گرفته می‌شوند. همچنین بیشتر مدل‌ها فضایی و برنامه‌ریزی‌های توسعه بر گره‌های شهر پیشتر تمرکز داشته تا بر نواحی روستایی لذا برای تشخیص اجزای نظام فضایی ناحیه متغیرهای محلی در پیوند روستایی - شهری بکار گرفته شود (Douglass, 1998, 12-15). پیوندهای روستایی - شهری جه در سطح بخش‌ها و چه در سطح فضا اغلب دچار تشدید تغییرات در سطح کلان از جمله تعديل ساختاری^۳ و اصلاحات اقتصادی^۴ قرار می‌گیرند. علاوه بر این ماهیت و مقیاس پیوند روستایی - شهری تحت تاثیر زمینه‌های محلی از جمله سطح دسترسی به دارایی‌های (طبیعی، فیزیکی، مالی، اجتماعی و انسانی) قرار دارد. و این در حالی است که بسیاری از خانواده‌های فقیر در مناطق شهری و روستایی از پیوندهای روستایی - شهری به عنوان یک استراتژی بقا^۵ استفاده می‌کنند. ولی خانواده‌های ثروتمند از آن به عنوان بخشی از استراتژی انباشت^۶ بهره می‌برند (Mushi, 2003).

در نتیجه، جریاناتی که در عرصه فضا رخ می‌دهد ضرورتاً ماهیت دوسویه ندارند. در واقع جریانات فضایی دارای شدت و ضعف هستند. به عبارتی در برخی از نقاط جریانات فضایی از چنان شدتی برخوردار هستند که منجر به تحولات و تغییرات زیاد در عرصه‌های سکونتگاهی از جمله روستاهای می‌شوند. در تحقیق حاضر براساس رویکرد شبکه منطقه‌ای جریانات و پیوندهایی فضایی که در عرصه روستاهای اتفاق افتاده است مطالعه می‌شود تا از این طریق مهمترین جریانات فضایی اثرگذار بر فرایند خوش روستایی شناسایی گردد.

بحث و نتایج

جریان جمعیت

مهاجرت یکی از عوامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثار سریع و کوتاه مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند (زنجانی، ۱۳۸۰، ۱). براساس (جدول ۱) در بین روستاهای

atomیلهای شخصی در حمل و نقل می‌دانند (Wassmer, 2000, 3)، یا گسترش شهر در اطراف و حاشیه شهرها و به سمت روستاهای، یا در طول بزرگراه‌ها و یا گسترش بی‌برنامه کنترل نشده در سطح شهر خوش شهری تلقی شده است (Hadly, 2000, 5).

خوش روستایی^۷ در دهه ۱۹۷۰ وارد ادبیات کاربری اراضی شده است (Engle, 2010, 2). خوش روستایی را حاصل گسترش روستاهای خارج و به هم پیوستن آن با روستای بعدی تفسیر می‌کنند (Eglin, 2010, 9). بر همین اساس خوش روستایی پدیده‌ای فیزیکی است که متأثر از جریانات فضایی و سازکارهای اجتماعی، اقتصادی زمینه‌های رشد فیزیکی نقاط روستایی را فراهم می‌سازد به طوری که به مرور کاربری‌های زراعی و باعی به کاربری‌های صنعتی، خدماتی و بویژه مسکن تبدیل می‌گردد و در نهایت منجر به ادغام و پیوستن روستاهای یکدیگر می‌شود.

شبکه به مجموعه‌ای از نقاط اتصال روستاهای و شهرها یا گره‌های به هم پیوسته روستایی - شهری گفته می‌شود (کاستلز، ۱۳۸۴، ۵۴۴) که نظام وابستگی‌ها و پیوندهای ارتباطی داخلی و خارجی روستاهای و شهرها را با یکدیگر نشان می‌دهد. پیش‌هاگت معتقد است که ساختار فضایی هر ناحیه و منطقه از شش بخش حرکات، شبکه‌ها، گره‌ها، سطوح، مراحل انتشار و سلسله مراتب تشکیل می‌شود (Klapka et all, 2010, 54). در این راستا هاگت عوامل شکل گیری شبکه را عناصر بالا می‌داند که شکل‌دهی به جریان‌ها فضایی در ناحیه نقش بارزی دارند و سبب تفاوت‌های فضایی با توجه به ویژگی‌ها و نوع شبکه‌های سکونتگاهی می‌شوند (آذرباد، ۱۳۸۸، ۳۹). داگلاس اعتقاد دارد با ایجاد شبکه محلی از روستاهای، شهرک‌ها و شهرها توجه یکسانی به مسائل اجتماعی و اقتصادی (سرمایه) صورت می‌گیرد (Douglass, 1999, 49).

بر همین اساس نظریه شبکه منطقه‌ای سازمان فضایی فعالیت‌ها را با عنوان شبکه در نظر می‌گیرد. این نظریه به تفسیر جریان جمعیت، سرمایه، کالا، فناوری اطلاعات در واحد سطح منطقه‌ای پرداخته و نظام غیر متمرکز برنامه‌ریزی را در ارتباط با پیوندهای روستایی - شهر پیشنهاد می‌کند. بدینسان این گونه شبکه‌ها در عمل (در همه جا) وجود دارند حتی اگر به شکل ساده و ابتدایی آن باشد. هدف این نظریه با توجه با عدم توفیق مدل‌ها و نظریه‌های سیاست‌گذاری دستیابی به توسعه ناحیه‌ای - روستایی است بطوری که توسعه فضایی در سیاست‌گذاری‌ها مورد توجه قرار گرفته تا از این طریق بتوان شکافی که از لحاظ برنامه‌ریزی بین شهر و روستا وجود دارد،

2. Structural Adjustment

3. Economic Reforms

4. Survival Strategy

5. Accumulation Strategy

1. Rural Sprawl

محل فعالیتشان به شکل روزانه است. اغلب، نیروی کار روستاهای مورد مطالعه برای رفت و آمد بین محل اقامت و محل فعالیتشان از وسایل حمل و نقل عمومی استفاده میکنند.

جریان سرمایه

در این تحقیق جریان سرمایه پول حاصل از فروش زمین‌های روستاهای مورد مطالعه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های صنعتی، کارگاهی، خدمات، مغازه و مسکن را در بر می‌گیرد. براساس جدول ۴، بیشترین قطعات زمین‌های خریداری شده توسط مهاجرین در مساحت ۱۰۰ تا ۴۰۰ متری می‌باشد. بالاترین زمین‌های فروخته شده در روستاهای مورد مطالعه مربوط به دو روستای سلیمان‌آباد است. و همچنین کمترین مقدار زمین‌های فروخته شده مربوط به دو روستای سیف محله و جل آخوند محله می‌باشد. بر همین اساس بالا بودن مساحت قطعات زمین در روستای عماریه را باید در زمان ورود مهاجرین (درون کوچ) به این روستا جستجو کرد. زیرا، اکثر مهاجرین در سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ وارد این روستا شده‌اند و قیمت زمین به مرتب ارزانتر از دهه ۸۰ بوده است.

موردنطالعه دو روستای عماریه و سلیمان‌آباد دارای بیشترین حجم جریان مهاجرت درون کوچی هستند. بعد از این دو روستا، به ترتیب روستاهای آخوند محله، کشکو، جل آخوند محله و سیف محله از لحاظ حجم جریان مهاجرت درون کوچی در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین نوع دیگری از جریان جمعیت به داخل روستاهای مورد مطالعه جریان جمعیتی است که از شهرهای تهران و کرج وارد روستاهای مورد مطالعه شده‌اند.

براساس جدول ۲، دو عامل نبود خدمات و فقدان امکانات کاردر روستاهای مبدأ، مهمترین دلایل مهاجرت بوده است.

با توجه به جدول ۳، نیروی کار روستاهای مورد مطالعه در سه مکان به فعالیت پرداخته و بین سکونتگاه‌های روستایی همچوار و شهر تنکابن جایه‌جا می‌شوند. با توجه به داده‌های جدول ۳، افرادی که در روستای محل سکونت خود مشغول به کار هستند شغل کشاورزی و خدماتی دارند. افرادی که برای کار به شهر تنکابن می‌روند کارگران روزمزد، کارگران فنی (کایپن ساز، آرماتور بند...) و همچنین کارمندان ادارت دولتی هستند. افرادی که برای کار به روستاهای همچوار می‌روند اغلب کارگر روز مزد و کارگر فنی هستند. جریان جایه‌جایی نیروی کار در روستاهای مورد مطالعه با

جدول (۱): میزان جریان جمعیت از روستاهای شهرهای پیرامونی به داخل روستاهای مورد مطالعه

روستا	مبدا مهاجرتها	میزان جریان جمعیت از روستاهای شهرهای پیرامونی به داخل روستاهای مورد مطالعه											
		سلیمان آباد		آخوند محله		جل آخوند محله		کشکو		سیف محله		عماریه	
نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد
دوهزار	-	-	-	-	-	-	-	۲۰	۱	۲۱,۷	۵		
سه هزار	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴۷,۸	۱۱		
اشکور	۲۴	۶	۵۰	۷	۴۰	۲	-	-	۴۰	۲	۱۳	۳	
جل آخوند محله	۴	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۸,۶	۲	
پلطان	-	-	-	-	-	-	۳۳,۴	۲	-	-	-	-	
تقی آباد	-	-	-	-	-	-	۱۶,۶	۱	-	-	-	-	
بالابند	۴۴	۱۱	۱۴,۲	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	
جل چلاسر	-	-	۱۴,۲	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	
سلیمان آباد	-	-	۷,۲	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	
خشکرود	۱۲	۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
ایثار ده	۴	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
آخوند محله	۸	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
تهران	۴	۱	۱۴,۲	۲	۴۰	۲	۱۶,۶	۱	۴۰	۲	۸,۶	۲	
کرج	-	-	-	-	۲۰	۱	۳۳,۴	۲	-	-	-	-	
جمع	۱۰۰	۲۵	۱۰۰	۱۴	۱۰۰	۵	۱۰۰	۶	۱۰۰	۵	۱۰۰	۲۳	

مأخذ: بررسی میدانی، ۱۳۹۱

جدول (۲): عوامل و نیروهای اثرگذار از شرایط سکونتگاههای مبدأ

رسوتا	علت مهاجرت	سلیمان آباد	آخوند محله		جل آخوند محله		کشکو		سیف محله		عماریه		-	-
			مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری		
نداشت زمین کشاورزی در روستا	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
نبوغ خدمات و امکانات مورد نیاز در روستا	۵۴,۱	۱۳	۵۸,۳	۷	۵۰	۱	۶۶,۶	۲	۱۰۰	۲	۷۱,۴	۱۵	-	-
نداشت امکان کار در روستا	۲۵	۶	۲۵	۳	۵۰	۱	۳۳,۴	۱	-	-	۲۸,۶	۶	-	-
دور بودن از شهر	۲۰,۹	۵	۱۶,۷	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جمع	۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۱۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۳	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲۱	-	-

مأخذ: بررسی میدانی، پاییز ۱۳۹۱

زمین‌های زراعی است. بر اساس مشاهدات و بررسی‌های محلی، روستاییان جل آخوند محله زمین‌های خود را بیشتر به سرمایه‌گذاران شهری فروخته‌اند و این دلیل بزرگ بودن قطعات زمین خریداری شده نسبت به روستاهای دیگر بوده است. (جدول ۵).

با توجه به جدول ۶، ساکنان بومی روستاهای مورد مطالعه زمین‌های خود را به سه گروه مهاجران (درون کوچی)، ساکنان روستا و سرمایه‌گذاران شهری فروخته‌اند.

منظور از سرمایه‌گذاران شهری کسانی هستند که از شهرهای تهران، کرج، ... زمین‌های روستا را خریده‌اند. فقط در روستاهای سیف محله، کشکو و جل آخوند محله سرمایه‌گذارانی از کرج زمین خریداری کرده‌اند. در دو روستای عماریه و سلیمان آباد به ترتیب برابر با ۷۲,۷ و ۸۸,۸ درصد مهاجرین (درون کوچ) زمین‌های روستا را خریده‌اند. (جدول ۷) مقدار مساحت زمین‌های فروخته شده و همچنین مقدار سرمایه‌ای که از فروش زمین‌ها به روستاهای مورد مطالعه وارد شده است؛ نشان می‌دهد. این جدول کل

پس، قطعه زمین‌هایی با مساحت بالاتری را خریداری کرده‌اند. همچنین بالا بودن قطعات ۱۰۰ تا ۴۰۰ متری در روستاهای سلیمان آباد و آخوند محله نیز تحت تاثیر زمان مهاجرت‌ها قرار دارد. زیرا، اکثر مهاجرین (درون کوچ) بعد از سال ۱۳۸۰ وارد این دو روستا شده‌اند و از آنجا که قیمت زمین بعد از سال ۱۳۸۰ افزایش زیادی داشته است مهاجران به علت گرانی زمین قطعات کوچکتری را خریداری کرده‌اند. ساکنان بومی روستاهای مورد مطالعه، زمین‌های زراعی و باغی خود را در قطعات مختلفی فروخته‌اند. در جدول ۵، مساحت قطعات فروخته شده در شش طبقه دسته‌بندی شده‌اند که در بین این طبقات بیشترین مساحت فروخته شده طبقه ۸۰۰ - ۵۰۰ متر و سپس طبقه ۵۰۰ - ۲۰۰ متری قرار دارد. زمین‌های فروخته شده در روستاهای مورد مطالعه، شامل زمین‌هایی است که ساکنان بومی روستاهای مورد مطالعه به مهاجرین (درون کوچی) و هم به سرمایه‌داران شهری (تهران و کرج) فروخته‌اند. از طرفی، بیشتر زمین‌های فروخته شده در روستاهای مورد مطالعه از نوع

جدول (۳): جریان نیروی کار در روستاهای مورد مطالعه

رسوتا	مکان کار	سلیمان آباد	آخوند محله		جل آخوند محله		کشکو		سیف محله		عماریه		-	-
			مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری	مقد	تاری		
رسوتای ساکن	-	۴۲,۹	۱۵	۴۱	۹	۴۱,۶	۵	۴۰	۸	۵۸,۳	۷	۳۷,۵	۱۵	-
رسوستاهای همچوار	-	۳۱,۴	۱۱	۳۱,۸	۷	۳۳,۴	۴	۳۵	۷	۳۳,۳	۴	۲۷,۵	۱۱	-
شهر تنکابن	-	۲۵,۷	۹	۲۷,۲	۶	۲۵	۳	۲۵	۵	۸,۴	۱	۳۵	۱۴	-
جمع	-	۱۰۰	۳۵	۱۰۰	۲۰	۱۰۰	۱۲	۱۰۰	۲۰	۱۰۰	۱۲	۱۰۰	۴۰	-

مأخذ: بررسی میدانی، پاییز ۱۳۹۱

جدول (۴): مساحت قطعات زمین‌های خریداری شده توسط مهاجرین در روستاهای نمونه

مساحت زمین	روستا	عماریه		سیف محله		کشکو		جل آخوند محله		آخوند محله		سلیمان آباد	
		۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۵۸,۳	۱۲	۵۰	۶	۵۰	۱	۳۳,۳	۱	-	-	۵۲,۵	۱۱	۱۰۰-۴۰۰	
۲۰,۹	۵	۳۳,۳	۴	-	-	۶۶,۷	۲	۵۰	۱	۱۴,۲	۳	۷۰۰-۴۰۰	
۱۲,۵	۳	۱۶,۷	۲	۵۰	۱	-	-	۵۰	۱	۹,۶	۲	۷۰۰-۱۰۰۰	
۸,۳	۲	-	-	-	-	-	-	-	-	۴,۷	۱	۱۰۰۰-۱۳۰۰	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۹,۶	۲	۱۳۰۰-۱۶۰۰	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴,۷	۱	۱۹۰۰-۱۶۰۰	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴,۷	۱	۱۹۰۰-۲۲۰۰	
۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۱۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۳	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲۱	جمع	

مأخذ: بررسی میدانی، پاییز ۱۳۹۱

تجاری بوده است (جدول ۸). با توجه به سال سرمایه‌گذاری و تعداد طبقات ساختمان میزان سرمایه‌گذاری نیز متغیر می‌گردد. بعنوان نمونه، در روستای عماریه تعداد ۲ نفر در سال ۱۳۸۰، در بخش ساختمان و هر کدام در ۲ طبقه و برای هر طبقه ۱۲ میلیون تومان و همچنین تعداد ۳ نفر در ۳ طبقه در سال ۱۳۸۵ و برای

مساحت زمین‌های فروخته شده هر یک از روستاهای مورد مطالعه را که هم مهاجرین درون کوچجی و هم سرمایه‌گذاران شهری مبادرت به خرید زمین در این روستاهای کردند را در بر می‌گیرد. بر پایه محاسبات انجام گرفته و بررسی‌های میدانی، پیشترین میزان سرمایه‌گذاری روستاهای مورد مطالعه در بخش مسکونی و

جدول شماره (۵): مساحت زمین‌های فروخته شده در روستاهای مورد مطالعه

مساحت زمین	روستا	عماریه		سیف محله		کشکو		جل آخوند محله		آخوند محله		سلیمان آباد	
		۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۲۲,۲	۲	۵۰	۳	۲۰	۱	۲۵	۱	۳۳,۴	۱	۱۸,۱	۲	۲۰۰-۵۰۰	
۲۲,۲	۲	۳۳,۳	۲	-	-	۵۰	۲	۶۶,۶	۲	۴۵,۵	۵	۵۰۰-۸۰۰	
۲۲,۲	۲	۱۶,۷	۱	-	-	-	-	-	-	۲۷,۳	۳	-۱۱۰۰ ۸۰۰	
۱۱,۱	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۹,۱	۱	-۱۴۰۰ ۱۱۰۰	
۱۱,۱	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-۱۷۰۰ ۱۴۰۰	
۱۱,۱	۱	-	-	۸۰	۴	۲۵	۱	-	-	-	-	-۲۰۰۰ ۱۷۰۰	
۱۰۰	۹	۱۰۰	۶	۱۰۰	۵	۱۰۰	۴	۱۰۰	۳	۱۰۰	۱۱	جمع	

مأخذ: بررسی میدانی، پاییز ۱۳۹۱

جدول شماره (۶): گروه‌های خریدار زمین‌های روستاهای مورد مطالعه

رستا		گروه خریدار									
مهاجرین واردشده		ساکنین روستا									
سرمایه داران تهران		شهری کرج									
جمع											
۸۸,۸	۸	۶۶,۶	۴	۴۰	۲	۲۵	۱	-	-	۷۲,۷	۸
۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۹,۱	۱
۱۱,۲	۱	۳۳,۴	۲	۴۰	۲	۲۵	۱	۶۶,۶	۲	۱۸,۱	۲
۰	۰	۰	۰	۶۰	۱	۵۰	۲	۳۳,۴	۱	۰	۰
۱۰۰	۹	۱۰۰	۶	۱۰۰	۵	۱۰۰	۴	۱۰۰	۳	۱۰۰	۱۱

مأخذ: بررسی میدانی، پاییز ۱۳۹۱

شده است. شکل ۸، تغییرات کالبدی روستای جل آخوند محله را نشان می‌دهد.

مساحت ساخته شده روستای آخوند محله در سال ۱۳۷۲ برابر با ۱۸۶۴۱ مترمربع و سال ۹۰ برابر با ۳۵۷۵۷ مترمربع بود. به عبارتی در طی سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۹۰ به مساحت ساخته شده روستا ۱۷۱۱۶ مترمربع اضافه شده است. شکل ۹، تغییرات روستای آخوند محله را نشان می‌دهد.

مساحت ساخته شده روستای سلیمان‌آباد در سال ۱۳۷۲ برابر با ۴۲۸۳۰ مترمربع و کل مساحت ساخته شده سال ۱۳۹۰ برابر با ۷۲۰۹۵ مترمربع بود. مقدار مساحت ساخته شده در روستا از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۹۰ در حدود ۲۹۲۶۵ مترمربع افزایش یافته است. شکل ۱۰، تغییرات کالبدی روستایی سلیمان‌آباد را نشان می‌دهد.

گسترش دامنه جریانات فضایی در روستاهای مورد مطالعه منجر به پدیده خرزش روستایی شده است. برای اثبات این ادعاء مساحت افزایش یافته و سطوح ساخته شده روستاهای مورد مطالعه در فاصله زمانی ۱۳۹۰ - ۱۳۷۲ با عنوان شخص متغیر وابسته خرزش روستایی و سرمایه‌گذاری در بخش مسکن، ساخت کارگاه، ساخت مغازه و پول حاصل از فروش زمین بعنوان متغیر مستقل جریان سرمایه در نظر گرفته شده است. در نهایت، بین متغیر مستقل جریان سرمایه و متغیر وابسته خرزش روستایی رگرسیون برقرار شده است. نتیجه نشان می‌دهد که بین جریان سرمایه و مقدار خرزش با ضریب رگرسیون (R) ۰.۹۰۹ و با (sig 0.012) و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای کمتر از ۰.۰۵ بین جریان سرمایه و خرزش روستایی رابطه معنا داری وجود دارد (جدول ۹).

مقدار ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۸۲,۵ درصد، خرزش روستایی به جریان سرمایه مربوط است و ۱۷,۵ درصد به عوامل دیگری مربوط می‌باشد و مقدار ضریب تعدیل شده برابر با ۷۸,۲ درصد می‌باشد.

هر طبقه ۲۷ میلیون تومان سرمایه‌گذاری کرده‌اند. در دیگر بخش‌ها نیز، با توجه به نوع و مکان مغازه و کارگاه میزان سرمایه‌گذاری متغیر است. بعنوان نمونه، در روستای جل آخوند محله تعداد دو نفر در شهر تکابن در بخش مغازه سرمایه‌گذاری کرده‌اند که میزان سرمایه‌گذاری آنها در شهر به مرتبه بیشتر از روستا است.

روستاهای مورد مطالعه در طی زمان بر اثر نیروها و جریانات فضایی (جمیعت و سرمایه) گسترش یافته‌اند و تبدیل به روستاهای بزرگتری شده‌اند. این روستاهای در حال اتصال با یکدیگر هستند. از سال ۱۳۷۲ تا سال ۱۳۹۰ در طی ۱۸ سال ۳۶۷۶۲ مترمربع به مساحت ساخته شده روستایی اضافه شده است. در واقع روستایی عماریه تحت تاثیر فرایندهای اقتصادی و اجتماعی حاکم بر آن و متناسب با افزایش جمیعت و ورود جریان سرمایه به سازمان فضایی - کالبدی کنونی خود دست یافته است. شکل ۵، تغییرات کالبدی - فضایی روستایی عماریه را نشان می‌دهد.

مساحت روستای سیف محله در سال ۱۳۷۲ برابر با ۲۴۷۰۰ متر و در سال ۱۳۹۰ مساحت روستا به ۴۰۲۲۷ مترمربع شده است. به عبارتی در طی دوره ۱۳۷۲ - ۱۳۹۰ مقدار ۱۵۵۲۷ مترمربع به مساحت ساخته شده روستا اضافه شده است. شکل ۶ تغییرات کالبدی روستای سیف محله را نشان می‌دهد.

مساحت ساخته شده روستای کشکو در سال ۱۳۷۲ برابر با ۲۸۳۵۲ متر و مساحت کل ساخته شده ۱۳۹۰ برابر با ۵۹۳۲۸ متر است. به عبارتی در طی ۱۸ سال، ۲۰۹۷۶ مترمربع به مساحت ساخته شده روستا اضافه شده است. شکل ۷ تغییرات کالبدی روستای کشکو را نشان می‌دهد.

مساحت ساخته شده روستای جل آخوند محله در سال ۱۳۷۲ برابر با ۲۲۹۹۲ و در سال ۱۳۹۰ برابر با ۴۷۹۹۱ بود. در طی ۱۸ سال در این روستا ۲۴۹۹۹ مترمربع به سطوح ساخته شده روستا اضافه

جدول شماره (۷): مساحت زمینهای فروخته شده در هریک از روستاهای مورد مطالعه و پول حاصل از فروش زمین

۵۰,۰۰۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	عماریه
۵۴,۰۰۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۳,۶۰۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	سیف محله
۳۶,۰۰۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۱,۲۰۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	کشکو
۱۸,۰۰۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۷,۶۰۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	جل اخوند محله
۱۱۴,۰۰۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۳,۱۳۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	آخوند محله
۴۶,۹۵۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۲۵,۲۲۰ متر	کل مساحت زمین فروخته شده	سلیمان آباد
۲۲۸,۳۰۰,۰۰۰ میلیون تومان	پول حاصل از فروش زمین	
۹۰,۷۵۰ متر	کل مساحت زمین های فروخته شده حوزه	مجموع حوزه
۴۹۷,۲۵۰,۰۰۰ میلیون تومان	کل پول حاصل از فروش زمین های حوزه	

مأخذ: بررسی میدانی و محاسبات نگارندگان، پاییز ۱۳۹۱

جدول شماره (۸): میزان سرمایه‌گذاری روستاهای مورد مطالعه

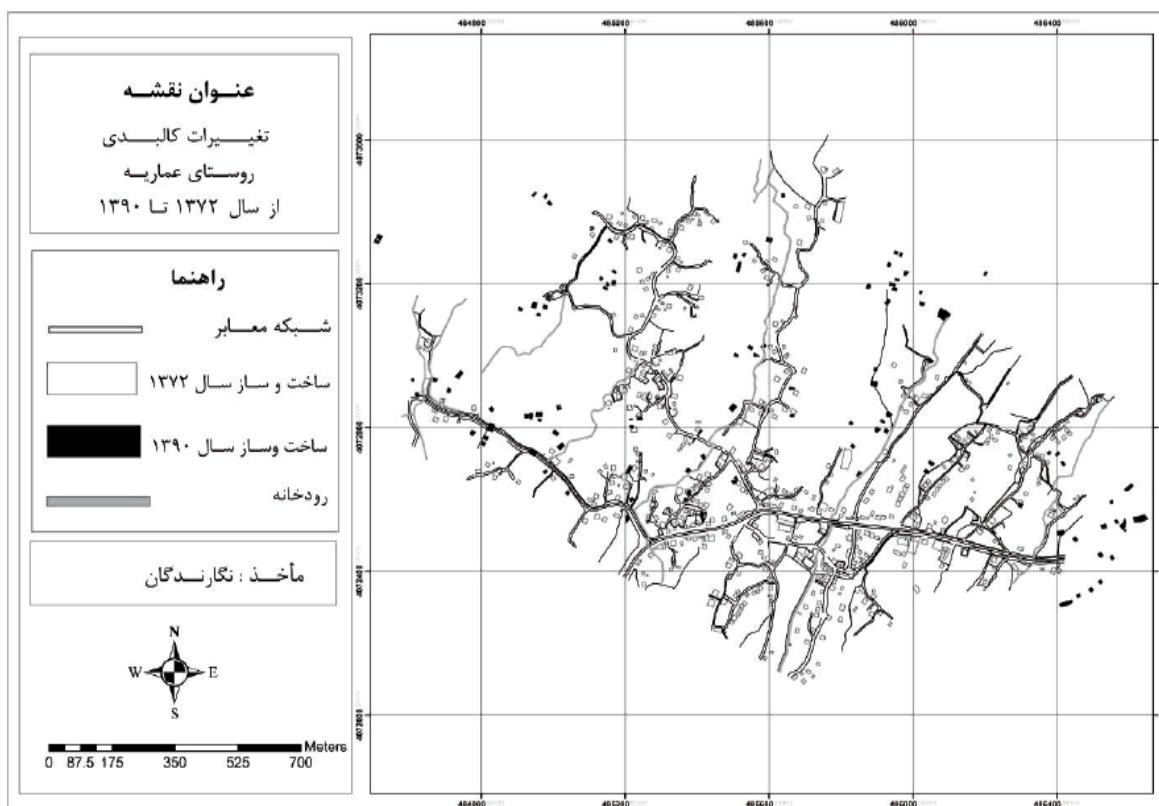
در بخش‌های مختلف به میلیون تومان

۳۰۶,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	عماریه
۲۴,۰۰۰,۰۰۰	بخش مغازه	
۱۶,۰۰۰,۰۰۰	بخش کارگاهی	
۸۸,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	سیف محله
-	بخش مغازه	
-	بخش کارگاهی	
۷۸۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	کشکو
-	بخش مغازه	
-	بخش کارگاهی	
۱۹,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	جل اخوند محله
۶۰,۰۰۰,۰۰۰	بخش مغازه	
-	بخش کارگاهی	
۵۵,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	آخوند محله
۵,۰۰۰,۰۰۰	بخش مغازه	
۸,۰۰۰,۰۰۰	بخش کارگاهی	
۱۸۸,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	سلیمان آباد
۴۹,۰۰۰,۰۰۰	بخش مغازه	
۳۷,۰۰۰,۰۰۰	بخش کارگاهی	
۷۳۴,۰۰۰,۰۰۰	بخش مسکن	مجموع سرمایه‌گذاری در روستاهای مورد مطالعه
۱۳۸,۰۰۰,۰۰۰	بخش مغازه	
۶۱,۰۰۰,۰۰۰	بخش کارگاهی	

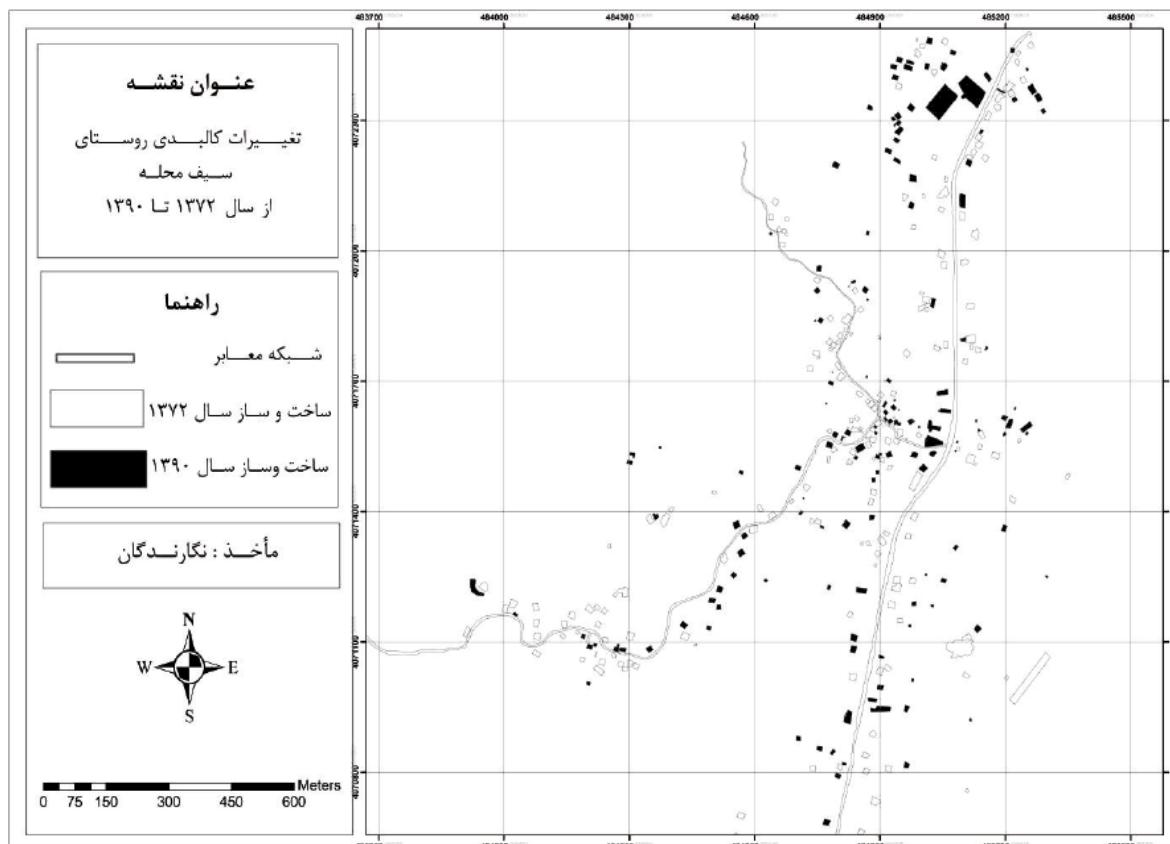
مأخذ: همان، پاییز ۱۳۹۱

برای تعیین نقش جمعیت در خرید خروش روستایی مساحت افزایش

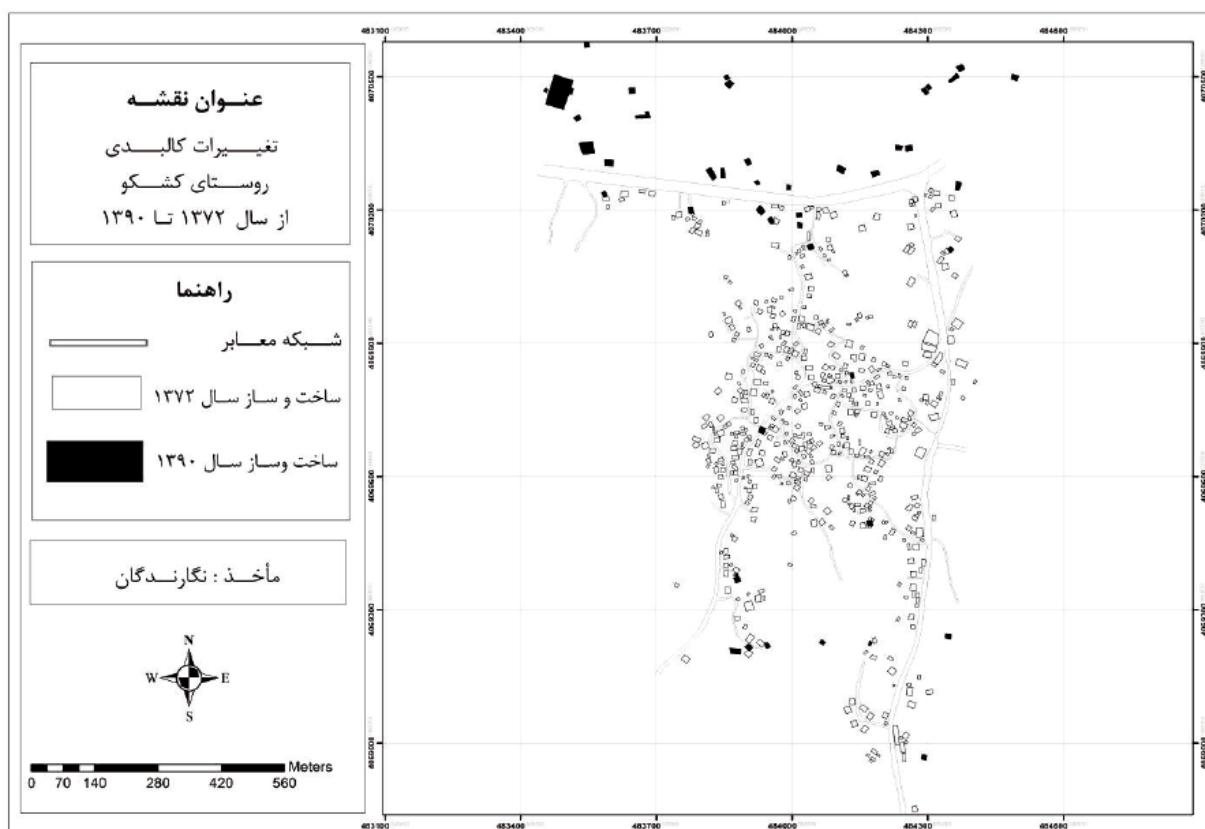
یافته و سطوح ساخته شده روستاهای مورد مطالعه در فاصله زمانی ۱۳۹۰ - ۱۳۷۲ با عنوان شاخص متغیر وابسته خرید خروش روستایی و جریان جمعیت بر اساس نرخ رشد جمعیت در فاصله زمانی ۱۳۸۵ - ۱۳۶۵ و نرخ مهاجرت ۱۳۹۰ - ۱۳۸۵ بعنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. در نهایت بین متغیر مستقل جریان جمعیت و متغیر وابسته خرید خروش روستایی رگرسیون برقرار شده است. نتیجه نشان می‌دهد که بین جریان جمعیت و مقدار خرید خروش روستایی رابطه‌ای وجود ندارد. زیرا برخی جریان جمعیت پس از ورود به روستاهای مورد مطالعه اقدام به خرید زمین در قطعات کوچک و سپس ساخت و ساز در درون بافت‌های خالی روستا کردند و این سبب شده است که روستاهای مورد مطالعه در درون بافت نیز با رشد و توسعه درونی مواجه شوند. هر چند جریان جمعیت در افزایش ساخت و سازها تاثیر داشته اما ساخت و سازها از نوع فشرده و داخل بافت روستاهای مورد مطالعه بوده است ولی در گسترش روستاهای به خارج از محدوده بافت تاثیر چندانی نداشته‌اند. در نتیجه جریان سرمایه که حاصل خرید زمین افراد بومی روستا توسط جریان جمعیت بوده منجر به خرز و گسترش افقی روستاهای مورد مطالعه به خارج از بافت شده است. در این راستا جریان جمعیت به نسبت زیادی سرمایه وارد روستاهای مورد مطالعه کرده است و روستاییان به علت نبود تناسب میان ارزش افزوده حاصل از فعالیت کشاورزی (بخش زراعی) با ارزش افزوده ایجاد شده از فروش زمین مبادرت به فروش زمین‌های خود کرده‌اند.

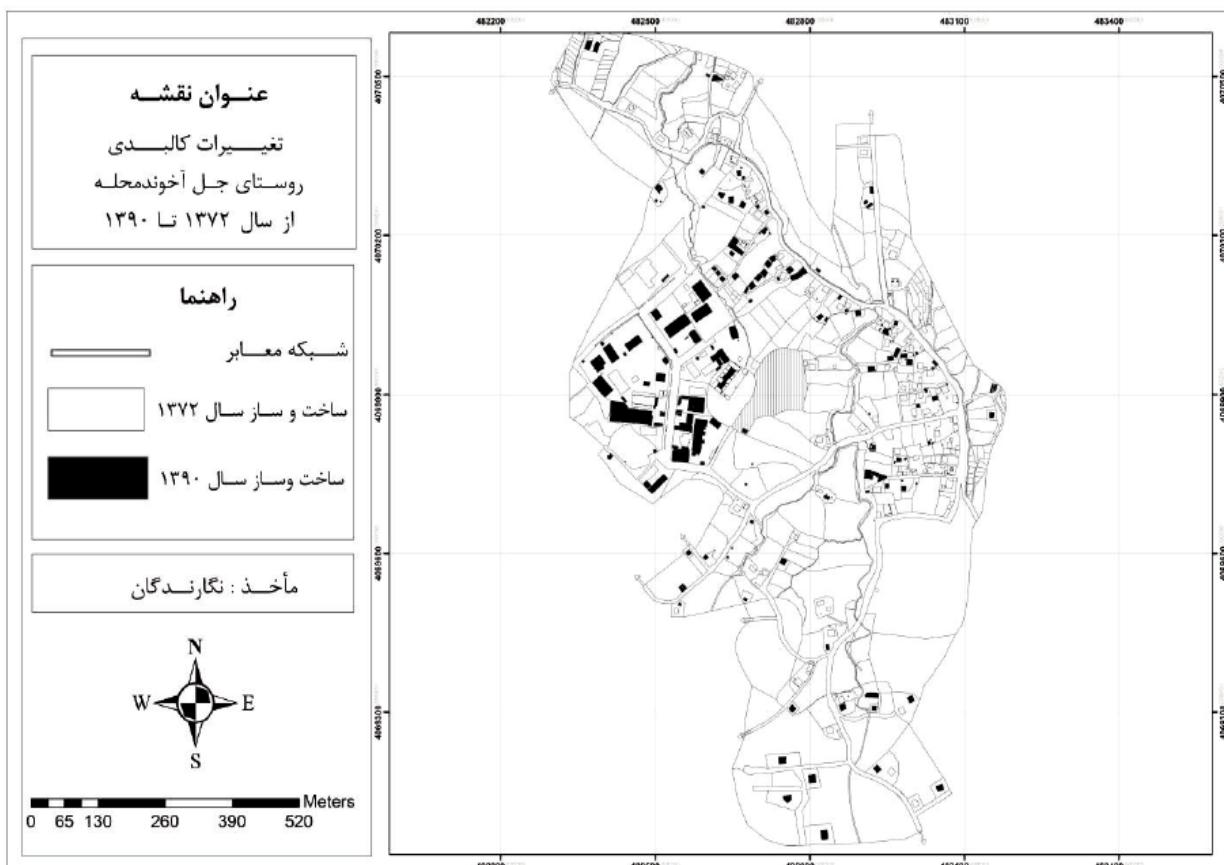
شکل (۵): تغییرات کالبدی روستای عمریه

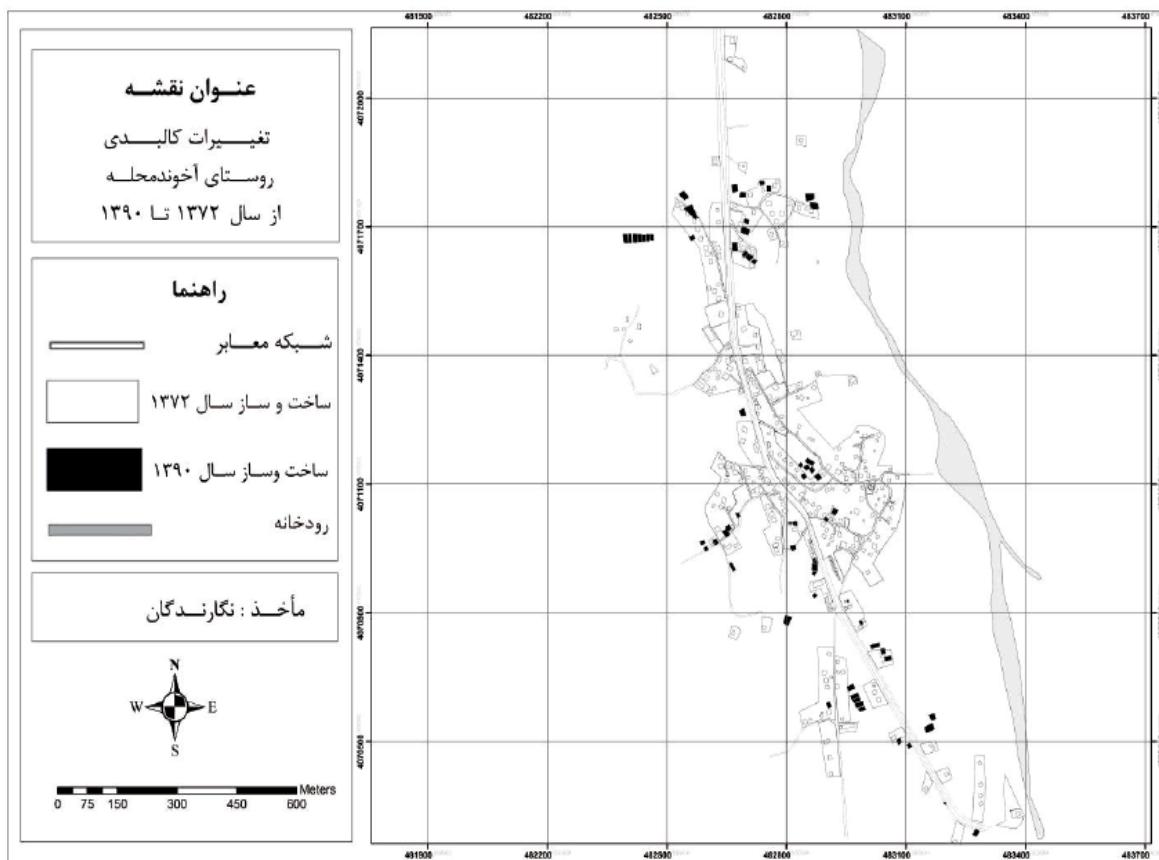
شکل (۶): تغییرات کالبدی روستای سیف محله

شکل (۷): تغییرات کالبدی روستای کشکو

شکل (۸): تغییرات کالبدی روستای جل آخوند محله

شکل (۹): تغییرات کالبدی روستای آخوند محله

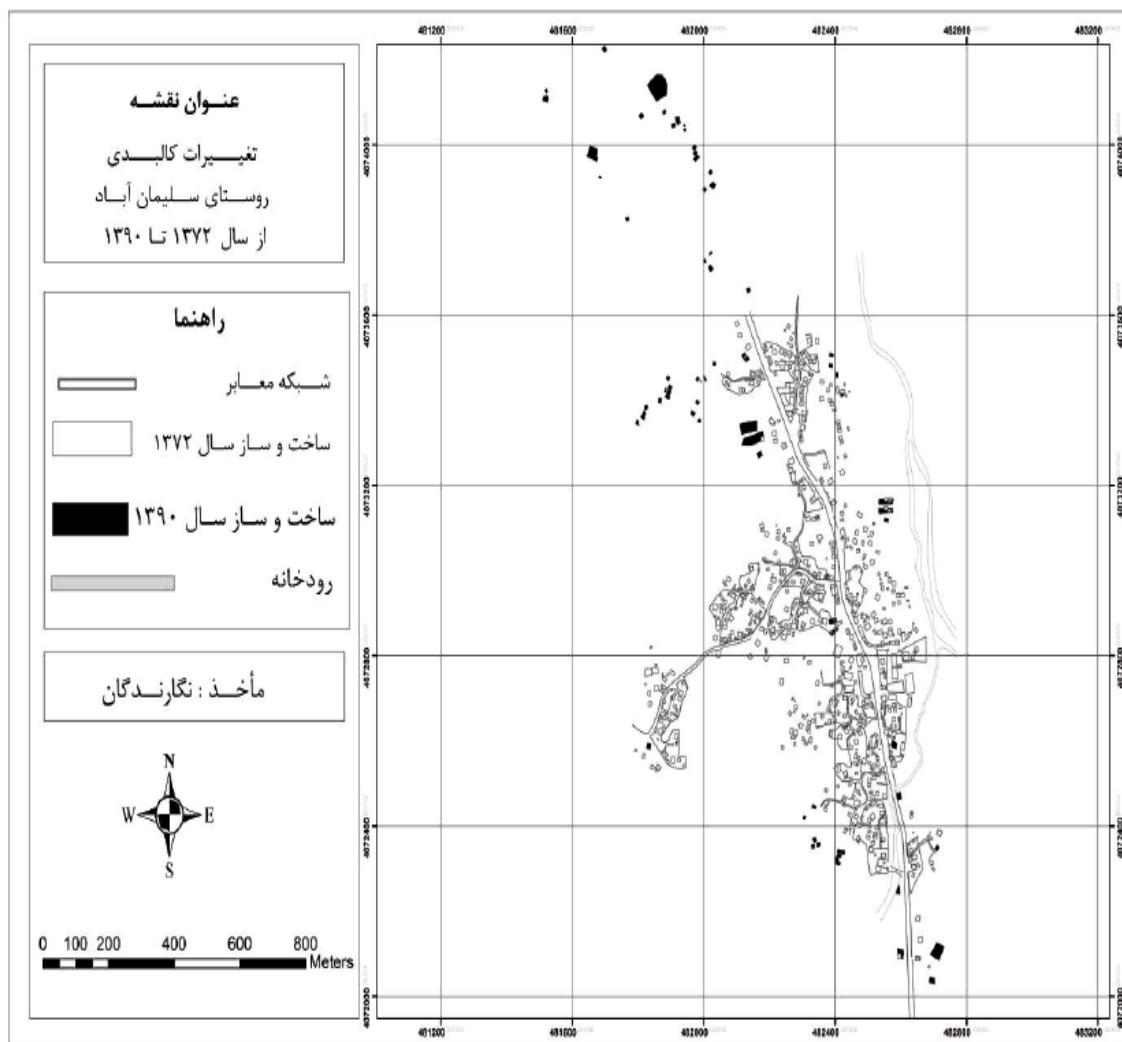
نتیجه‌گیری

تحولات و دگرگونی‌هایی که در روستاهای مورد مطالعه اتفاق افتاده است حاصل جریانات و پیوندهای فضایی بین روستاهای مورد مطالعه و سکونتگاه‌های پیرامونی است. که این جریانات بیشتر در قالب جريان سرمایه و جمعیت نمود پیدا کرده است. در این تحقیق، دو نوع جريان جمعیت مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نوع اول، جريان جمعیتی است که از روستاهای پیرامونی وارد روستاهای مورد مطالعه شده‌اند و نوع دوم، جريان جمعیتی است که از شهرهای تهران و کرج وارد روستاهای مورد مطالعه شده‌اند. اما، اثرگذاری اين دو نوع جريان بر روی روستاهای مورد مطالعه متفاوت می‌باشد. نوع اول جريان جمعیت منجر به رشد و توسعه بافت درونی روستاهای مورد مطالعه شده است ولی نوع دوم جريان جمعیت منجر به خوش و گسترش روستاهای مورد مطالعه به خارج از بافت گردیده است در واقع جريان جمعیت نوع اول بیشتر در غالب جریانات فضایی بین عرصه‌های روستایی معنا پیدا می‌کند و نوع دوم جريان جمعیت در قالب پیوندهای روستایی - شهر قرار می‌گیرد. بر همین اساس، جريان جمعیت (نوع اول) از روستاهای کوهستانی به علت عدم وجود خدمات و امکانات و عدم اشتغال به روستاهای مورد مطالعه مهاجرت کرده‌اند.

پول حاصل از فروش زمین‌های خود را در بخش‌های مسکن، ساخت کارگاه، بخش مغازه (بخش صنعتی، خدماتی) و در زمین‌های خارج از بافت روستا و در کنار جاده اصلی روستاهای مورد مطالعه سرمایه‌گذاری کرده‌اند. در همین راستا در یک دوره ۱۸ ساله (۱۳۷۲-۱۳۹۰) در روستاهای عمرانی، سيف محله، کشکو، جل آخوند محله، آخوند محله و روستای سلیمان‌آباد به ترتیب ۳۶۷۶۲، ۳۶۹۹۹، ۲۰۹۷۶، ۱۷۱۱۶ و ۲۹۲۶۵ مترمربع به بافت کالبدی اضافه شده است. پس می‌توان تاکید کرد که جريان سرمایه به دو شکل منجر به پذیره خوش در روستاهای مورد مطالعه شده است:

جريان سرمایه با ساخت و سازهای تجاری - خدماتی، کارگاهی - صنعتی و مسکونی فضاهای کشاورزی را به عقب رانده است و از این طریق موجب تحول فضای روستایی، ایجاد فرسته‌های اشتغال و تغییر غالب نوع اشتغال از بخش کشاورزی به بخش خدمات، و مهاجرت پذیری روستاهای شده است.

در مواردی جريان جمعیت سرمایه دار با نوآوری در کشاورزی اقدام به کشت محصولات تجاری مانند، خرمالو و کیوی کرده و در داخل باخهای مذکور اقدام به ویلاسازی کرده است. در نتیجه فضای ساخته شده روستا را افزایش داده‌اند.

شکل (۱۰): تغییرات کالبدی، فضایی روستایی سليمان آباد

با این اقدام نیز جریان سرمایه‌ای از طریق آنها وارد روستاهای گردید که نتیجه آن تفکیک اراضی باغی و زراعی، تبدیل زمین‌های زراعی به ویلا و مسکن، افزایش قیمت زمین و بورس بازی و افزایش فاصله طبقاتی در روستاهای مورد مطالعه شده است. مهمترین تاثیر جریان جمعیت با توجه به موارد گفته شده بالا جریان سرمایه‌ای است که با خود وارد روستاهای می‌کند و این جریان سرمایه منجر به افزایش درآمد روستاییان از طریق فروش زمین‌های آنها می‌باشد. پس روستاییان پول حاصل از فروش زمین‌های خود را در بخش‌های تجاری - خدماتی، کارگاهی - صنعتی و مسکن سرمایه‌گذاری می‌کنند که نتیجه سرمایه‌گذاری آنها در روستاهای مورد مطالعه منجر به افزایش ساخت و سازها در خارج بافت روستا و در کنار جاده‌های اصلی روستاهای مورد مطالعه، گسترش فیزیکی کالبدی لجام گسیخته و تغییرات بافت سکونتگاهی، گسترش واحدهای خدماتی - کارگاهی، افزایش ساخت و ساز در بخش مسکن؛ بلعیدن زمین‌های زراعی - باغی، را در پی داشته است.

وجود خدمات و امکانات و عدم اشتغال به روستاهای مورد مطالعه مهاجرت کرده‌اند. این مهاجرین پس از ورود به این روستاهای هم‌مان با اجاره‌نشینی در روستا زمین‌هایی در قطعات کوچک (۴۰۰-۱۰۰۰ متر) که اغلب در درون بافت روستاهای قرار دارند خریداری می‌کنند. با این اقدام، جریان سرمایه نیز در روستاهای اتفاق افتاد. در نتیجه؛ منجر به افزایش جمعیت، توسعه درونی بافت روستاهای افزایش ساخت و ساز (بویژه مسکن) و افزایش قیمت زمین؛ در روستاهای مورد مطالعه را در پی داشته است. نوع دوم جریان جمعیت اغلب زمین‌های خارج از بافت و در قطعات با مساحت‌های بزرگ را خریداری کردند.

جدول (۹): خلاصه آماره‌های مربوط به برآش مدل

مدل	ضریب و گرسیون تعیین	ضریب تعديل شده	ضریب تاثیر	ضریب تاثیر (Sig)
1	.909*	.825	.782	0.012
متغیر پیش‌بینی کننده: جریان سرمایه				
متغیر وابسته: خوش روستایی				

منابع

- آذرباد، نسرین (۱۳۸۸)، "بیان شبکه پیوند شهر و روستا با تاکید بر جریان جمعیتی"، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روزتایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران.
- تقی زاده، فاطمه (۱۳۸۴)، "نقش بازارهای محلی در پیوند روزتایی شهری با تاکید بر تعادلهای منطقه‌ای"، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روزتایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- حافظ نیا، محمد رضا (۱۳۸۰)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت، چاپ چهارم
- زنجانی، حبیب الله (۱۳۸۰)، "مهاجرت"، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران
- سعیدی، عباس و صدیقه حسینی حاصل (۱۳۸۶)، "ادغام کلانشهری سوئنگاههای روزتایی با نگاهی به کلان شهر تهران و پیرامون"، تشریه جغرافیاء، سال پنجم، شماره ۱۲ و ۱۳.
- سعیدی، عباس (۱۳۷۷)، مبانی جغرافیای روزتایی، انتشارات سمت، چاپ هشتم، تهران
- سعیدی، عباس (۱۳۹۰)، روابط و پیوندهای روزتایی - شهری در ایران، نشر مهر مینو، تهران.
- شمس الدینی، علی و همکاران (۱۳۸۹)، "تحلیلی جغرافیایی بر جریانات متقابل روزتایی - شهری مطالعه موردنی: مرودشت و روستاهای پیرامونی"، فصلنامه جغرافیایی محیط زیست و برنامه‌ریزی اراضی، شماره ۱۱.
- قادر مرزی، حامد (۱۳۸۹)، "تحولات ساختاری - کارکردی روزتاهای حریم شهر سنتدج در فرآیند گسترش فضایی شهر(طی دوره ۱۳۵۵-۱۳۵۵)", رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روزتایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۵)، "عصر اطلاعات"، ترجمه حسن چاوشیان، جلد دوم، انتشارات طرح نو، تهران.
- مومنی، منصور (۱۳۸۷) تحلیل های آماری با استفاده از (Spss)، چاپ دوم، انتشارات کتاب نو، تهران.

- Douglass, Mike(1998), A Regional Network Strategy for Reciprocal Rural-Urban Linkages: An Agenda for Policy Research with Reference to Indonesia Reprint from Third World Planning Review, Vol 20, No. 1

- Eglin, Ronald,(2010), "A New Village Region: Addressing 'Rural Sprawl'", Journal Transformer, July2010

- Engle, Nate,(2010) "Understanding Rural Sprawl: A Look at Osceola County, Michigan" Spnha Review is Reproduced Electronically By Scholar Works @ GVSU, Grand Valley State University, Volume 6.

- Ewing, R. , (1997) Is Los Angeles-style sprawl desirable?. J. Am. Plan. Assoc. 63. 107-27 .

- Hadly, C. C(2000). " Urban sprawl Indicators, Causes and solution", WWW. CITY. BLOMINGTON

مطلوب یاد شده گواه از سطح وسیع تغییرات اقتصادی، خدماتی و کالبدی در روستاهای مورد مطالعه است. این تغییرات نشات گرفته از جریان سرمایه و جمعیت، منجر به خوش روستاهای شده است. تغییر در ساختار اقتصادی در یک روند چرخشی منجر به تغییرات کالبدی و گسترش روستا در سطح شده و از آن تاثیر پذیرفته است. شدت خوش روستایی و گسترش روستاهای مورد مطالعه به گونه‌ای است که در یک دوره ۱۸ ساله (۱۳۷۲-۱۳۹۰) ۷۴,۲۹۹۴ هکتار از اراضی روستاهای مورد مطالعه به زیر ساخت و ساز رفته است. این گسترش که اغلب در کنار جاده اصلی و فضاهای خالی بین روستاهای مورد مطالعه می‌باشد منجر به ادغام و اتصال روستاهای مورد مطالعه شده است. در طی ۱۸ سال اراضی زراعی و باغی روستاهای مورد مطالعه توسط روزتاییان و جریانات فضایی (سرمایه و جمعیت) به شکل پیوسته و ناپیوسته تبدیل به کاربری‌های مسکونی، تجاری - خدماتی و صنعتی - کارگاهی شده است.

یافه‌های تحقیق نشان می‌دهد که نحوه مدیریت کنونی برای این گونه از روستاهایی که در حال تغییرات و تحولات زیاد هستند امکان‌پذیر نیست. زیرا نبود قدرت اجرایی کافی منجر به افزایش و گسترش ساخت و سازها در زمین‌های زراعی - باغی روستاهایی که اغلب در خارج از حریم تعیین شده طرح هادی روزتایی روستاهای مورد مطالعه می‌گردد. پیشنهاد می‌شود که روستاهای نمونه در غالب مدیریت مجموعه روزتایی اداره گردد و این مدیریت باید محدوده‌های ثبتی و عرفی روستاهای نمونه را در بر بگیرد تا نظارت و کنترل دقیق‌تری هم بر ساخت و سازهای درون بافت روستا و هم خارج آنها را داشته باشند.

- Hess, G. R (2001). " Just what is Sprawl, Anyway?", www.ncsu.edu/grhess
- Klapka, Pavel, Et All, (2010). "Spatial Organization: Development, Structure And Apporximation Of Geographical System" Moraviam Geographical Reports. Vol.18.
- Lin Robinson, Joshua P. Newell, John M. Marzluf f(2005), Twenty-five years of sprawl in the Seattle region: growth management responses and implications for conservation, Landscape and Urban Planning 71 - 51-72
- Reid Ewing, Rolf Pendall, Don Chen (2008), Measuring Sprawl And Its Impact, Smart Growth America.vol 1.
- Seraje, Mohammed (2007), Livelihood Strategies and their implications for rural-urban linkages: The case of Wolenkomi town and the surrounding rural kebeles Working papers on population and land use change in central Ethiopia, nr. 10
- Shitrael Mushi, Nimrod(2003), Regional Development Through Rural-Urban Linkages: The Dar-es Salaam Impact Region, A Thesis submitted to the Faculty of Spatial Planning, University of Dortmund
- Theobald, David,(2003), Defining And Mapping Rural Sprawl: Examples From The Northwest Us, Natural Resource Ecology Lab and Dept.of Recreation & Tourism Colorado State University, Fort Collins
- Wassmer, R. W, (2002) Influences of the Fiscalization of Land Use and Urban-Growth Boundaries, www.csus.edu/indiv/w/wassmerr/sprawl.